INGLIZ VA O‘ZBEK RAQAMLI DISKURSIDA XUSHMUOMALALIKNI IFODALOVCHI MULTIMODAL VOSITALARNING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Xasanova Mahliyo Baxtiyorjon qizi
Andijon viloyati Paxtaobod tumani 4-umumta’lim maktabi ingliz tili fani o’qituvchisi
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23194565

Annotatsiya

Mazkur tezisda ingliz va o‘zbek raqamli diskursida xushmuomalalikni ifodalashda qo‘llanadigan multimodal vositalarning pragmatik xususiyatlari qiyosiy-chog‘ishtirma nuqtayi nazardan yoritiladi. Raqamli muloqotda xushmuomalalik faqat lingvistik birliklar orqali emas, balki emoji, emotikon, tinish belgilari, grafik shakllar va ularning verbal vositalar bilan birikishi orqali ham yuzaga kelishi tahlil qilinadi. Ingliz va o‘zbek tillaridagi raqamli muloqotda iltimos, minnatdorchilik, uzr, murojaat va rad etish kabi kommunikativ maqsadlarning multimodal ifodalanishiga e’tibor qaratiladi. Shuningdek, bir xil multimodal vosita turli kommunikativ vaziyatlarda turlicha pragmatik ma’no hosil qilishi mumkinligi ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: raqamli diskurs, xushmuomalalik, multimodallik, pragmatika, emoji, emotikon, ingliz tili, o‘zbek tili, raqamli muloqot.

Kirish

Raqamli texnologiyalarning kundalik hayotga chuqur kirib kelishi insonlar o‘rtasidagi muloqot shakllarini sezilarli darajada o‘zgartirdi. Ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar va boshqa raqamli platformalarda yozma muloqot tezkorligi bilan bir qatorda og‘zaki nutqqa xos bo‘lgan hissiy va pragmatik jihatlarni ham o‘zida aks ettirmoqda. Shu sababli raqamli diskursni faqat yozma nutqning bir ko‘rinishi sifatida emas, balki turli semiotik vositalar o‘zaro hamkorlik qiladigan murakkab kommunikativ makon sifatida o‘rganish muhimdir. An’anaviy yozma muloqotda suhbatdoshning ohangi, yuz ifodasi yoki imo-ishorasi bevosita kuzatilmaydi. Raqamli muloqotda esa ushbu vazifani qisman emoji, emotikon, grafik belgilar, takroriy harflar va tinish belgilarining noodatiy qo‘llanishi bajarishi mumkin. Natijada xushmuomalalikning ifodalanishi ham multimodal xususiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Xushmuomalalik pragmatikada suhbatdoshlar o‘rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi muhim kommunikativ hodisalardan biridir. Brown va Levinson xushmuomalalikni insonning ijtimoiy “yuzi”ni saqlash bilan bog‘laydi. Leech esa xushmuomalalikni kommunikativ munosabatlarni muvozanatlashtiruvchi pragmatik tamoyil sifatida izohlaydi. Raqamli diskursda esa bunday munosabatlar faqat so‘zlar yordamida emas, balki bir nechta belgilar tizimining birgalikdagi faoliyati orqali yuzaga keladi. Masalan, quyidagi konstruktiv misolni ko‘rib chiqamiz:

English: Could you please send me the document? 😊

Bu gapda could you please shakli iltimosning yumshatilishini ta’minlaydi. Gap oxiridagi 😊 emojisi esa xabarning hissiy ohangini yumshatib, murojaatni yanada samimiyroq ko‘rsatishi mumkin. O‘zbek tilidagi shunga yaqin illustrativ misol:

O‘zbekcha: Iltimos, hujjatni yuborib yuborsangiz 😊Bu yerda iltimos leksemasi bevosita xushmuomalalik vositasi bo‘lsa, shart maylidagi yuborsangiz shakli buyruq ohangini yumshatadi. Emoji esa yozma xabarga ijobiy hissiy kontekst qo‘shadi. Shunday qilib, verbal va noverbal/semiotik

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

vositalarning birikishi bitta kommunikativ maqsadni kuchaytirishi mumkin. Minnatdorchilik ifodasida ham multimodallik muhim ahamiyatga ega:

English: Thank you so much! 🙏

O‘zbekcha: Katta rahmat! 😊

Har ikkala misolda verbal birlik asosiy ma’noni ifodalasa, emoji xabarning hissiy komponentini kuchaytiradi. Biroq emojining pragmatik talqini kommunikativ vaziyat, suhbatdoshlar o‘rtasidagi munosabat va platformadagi kommunikativ me’yorlarga bog‘liq bo‘lishi mumkin. Uzr so‘rashda ham multimodal vositalar xabarning mazmunini o‘zgartirmagan holda uning ohangini kuchaytirishi yoki yumshatishi mumkin:

English: I’m sorry, I can’t join today. 😔

O‘zbekcha: Kechirasiz, bugun qatnasha olmayman. 😔

Bu misollarda sorry va kechirasiz birliklari uzr mazmunini bevosita ifodalasa, 😔 belgisi afsuslanish holatini qo‘shimcha tarzda ko‘rsatadi.Raqamli diskursning yana bir muhim xususiyati shundaki, tinish belgilari ham pragmatik vositaga aylanishi mumkin. Masalan, undov belgisi minnatdorchilik yoki hayajonni kuchaytirishi, ketma-ket nuqtalar esa ayrim kontekstlarda ikkilanish yoki tugallanmagan fikr taassurotini berishi mumkin. Shu sababli raqamli matnni tahlil qilishda faqat leksik va grammatik birliklarga e’tibor qaratish yetarli emas.Ingliz va o‘zbek raqamli diskurslarini qiyoslashda yana bir muhim jihat — milliy-kommunikativ odatlarning ta’siridir. Masalan, murojaat shakllari, qarindoshlik bildiruvchi birliklar, hurmat kategoriyasi va iltimosning grammatik ifodasi ikki tilda bir xil tarzda namoyon bo‘lmasligi mumkin. O‘zbek muloqotida hurmatni bildiruvchi grammatik shakllar va murojaat birliklari muhim o‘rin egallasa, ingliz tilida xushmuomalalik ko‘pincha modal shakllar, yumshatuvchi birliklar va bilvosita konstruksiyalar orqali ifodalanadi. Biroq mazkur farqlarni qat’iy umumlashtirish mumkin emas. Raqamli muloqotning o‘ziga xosligi shundaki, foydalanuvchilar turli madaniy va kommunikativ uslublarni bir platformada qo‘llashlari mumkin. Shu bois multimodal xushmuomalalikni o‘rganishda til, madaniyat, kommunikativ vaziyat va raqamli platforma omillarini birgalikda hisobga olish maqsadga muvofiq.

Xulosa

Ingliz va o‘zbek raqamli diskursida xushmuomalalik verbal hamda noverbal/semiotik vositalarning o‘zaro ta’siri asosida shakllanadigan murakkab pragmatik hodisadir. Emoji, emotikon, tinish belgilari va grafik vositalar mustaqil holda yoki verbal birliklar bilan birgalikda kommunikativ ohangni yumshatish, samimiylikni kuchaytirish, minnatdorchilik yoki uzrni ifodalash kabi vazifalarni bajarishi mumkin. Qiyosiy-chog‘ishtirma tahlil shuni ko‘rsatadiki, ingliz va o‘zbek raqamli diskursida xushmuomalalikning umumiy kommunikativ maqsadlari mavjud bo‘lsa-da, ularning lingvistik va multimodal namoyon bo‘lishida muayyan farqlar kuzatiladi. Bu farqlarni izohlashda tilning grammatik imkoniyatlari bilan bir qatorda milliy-madaniy va pragmatik omillarni ham hisobga olish zarur. Shunday qilib, raqamli diskursda xushmuomalalikni faqat verbal birliklar asosida emas, balki “verbal birlik + grafik belgi + emoji + kommunikativ kontekst” munosabati doirasida o‘rganish zamonaviy pragmatik tadqiqotlar uchun muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brown P., Levinson S. C. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
2. Leech G. N. Principles of Pragmatics. London: Longman, 1983.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

3. Kress G., van Leeuwen T. Reading Images: The Grammar of Visual Design. London: Routledge, 2006.
4. Jewitt C. The Routledge Handbook of Multimodal Analysis. London: Routledge, 2016.
5. Herring S. C. Computer-Mediated Discourse Analysis: An Approach to Researching Online Behavior // Designing for Virtual Communities in the Service of Learning. Cambridge University Press, 2004.
6. Barton D., Lee C. Language Online: Investigating Digital Texts and Practices. London: Routledge, 2013.
7. Tagg C. The Discourse of Text Messaging. London: Continuum, 2012.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.